

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра банківської справи

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

“ ___ ” _____ 20__ р.

ВИПУСКНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності «Фінанси і кредит»

за темою:

Розвиток споживчого кредитування в банках України

Виконавець

студентка кредитно-економічного
факультету
Голубкова Марія Олегівна

/підпис/

Науковий керівник

кандидат економічних наук, викладач

Деркач Юлія Борисівна

/підпис/

Одеса 2018

АНОТАЦІЯ

Метою дослідження є вивчення теоретичних засад банківського споживчого кредиту, визначення сучасних проблем організації споживчого кредитування в банку, а також розробка рекомендацій щодо оцінки ефективності споживчого кредитування.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти банківського споживчого кредитування в Україні.

Об'єктом дослідження є ринок споживчого банківського кредиту.

Основними завданнями дипломної роботи є дослідження сутності банківського споживчого кредиту та його видів, організації процесів кредитування населення в комерційному банк; оцінка законодавства, що регулює споживче кредитування в Україні та сучасного стану і проблем банківського споживчого кредитування в Україні, аналіз портфеля споживчих позичок у ПАТ «Райффайзен Банк Аваль»; розгляд основних напрямків міжнародного досвіду регулювання споживчого кредитування; оцінки ефективності споживчого кредитування в банку.

За результатами дослідження сформульовані висновки щодо удосконалення процесу кредитування фізичних осіб та формування оцінки ефективності споживчого кредитування.

Одержані результати можуть бути використані при кредитуванні населення комерційними банками, зокрема АТ «Райффайзен Банк Аваль».

Рік виконання дипломної роботи 2018

Рік захисту роботи 2018

Ключові слова: банк, споживчий кредит, кредитний ризик, позика, дохід, ефективність.

Дипломна робота містить 78 сторінок, 6 таблиць, 17 рисунків, список літератури з 36 найменувань.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1	ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ	5
1.1.	Характеристика споживчого кредиту.....	5
1.2.	Аналіз законодавства України, що регулює діяльність банківських установ на ринку споживчого кредитування.	14
	Висновки до розділу 1.....	17
РОЗДІЛ 2	АНАЛІЗ РОЗВИТКУ РИНКУ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ УКРАЇНИ.....	19
2.1.	Сучасні тенденції розвитку банківського споживчого кредитування в Україні.....	35
2.2.	Формування та управління портфелем споживчих позичок в ПАТ «Райффайзен Банк Аваль».....	46
2.3.	Організація кредитування фізичних осіб в комерційному банку	
	Висновки до розділу 2.....	55
РОЗДІЛ 3	УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ НА РИНКУ СПОЖИВЧИХ ПОЗИЧОК	
3.1.	Міжнародний досвід регулювання споживчого кредитування.....	59
3.2.	Оцінка ефективності споживчого кредитування в комерційному банку.....	65
	Висновки до розділу 3.....	73
ВИСНОВКИ.....		75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....		80

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Споживчий кредит займає важливе місце у соціально-економічному розвитку більшості країн. Актуальність споживчого кредитування зростає з кожним роком, що пояснюється прагненням населення до зростання рівня життя. Водночас активізація споживчого кредитування є економічно важливою і вигідною не тільки для населення, а й для банківських установ та для стабілізації й розвитку економіки держави загалом. Його роль сьогодні значно зростає і в Україні, незважаючи на фінансово-економічну нестабільність та погіршення макроекономічних показників. У макроекономічному плані споживчий кредит збільшує сукупний платоспроможний попит на предмети споживання і послуги, що стимулює розширення обсягів їх виробництва.

Значне зростання обсягів споживчого кредиту в Україні стало важливим чинником розвитку банківської системи. Водночас споживче кредитування пов'язане з високими ризиками, перш за все, кредитними, що може спричинити кризові явища у банківській системі через погіршення якості кредитного портфеля.

Проблеми управління та розвитку споживчого кредитування розглядаються в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема, В.Д.Лагутіна, А.М.Мороза, М.Ф.Пуховкіної, М.І.Славука, О.І.Лаврушина, Л.В.Кузнєцової, Л.О.Примостки, Р.І.Тиркала, Г.Панової, П.Роуза, Дж.Сінкі, М.Хігінса, Е.В.Боудена та ін.

Актуальність зазначених проблем та недостатній рівень вивчення теоретичних засад споживчого кредиту в сучасних умовах зумовили вибір теми, окреслили об'єкт та предмет дослідження, його мету та основні завдання.

Метою дослідження є вивчення теоретичних засад банківського споживчого кредиту, визначення сучасних проблем організації споживчого кредитування в банку, а також розробка рекомендацій щодо оцінки ефективності споживчого кредитування в банку.

Основними завданнями дипломної роботи є:

- дослідити сутність банківського споживчого кредиту, його види та організаційну структуру системи кредитування населення;
- дослідити організацію кредитування фізичних осіб в комерційному банк;
- розглянути нормативне забезпечення процесів здійснення банками споживчого кредитування в Україні;
- оцінити сучасний стан і основні проблеми банківського споживчого кредитування в Україні;
- проаналізувати портфель споживчих позичок у ПАТ «Райффайзен Банк Аваль»;
- визначити основні напрямки міжнародного досвіду регулювання споживчого кредитування;
- розглянути оцінку ефективності споживчого кредитування

Об'єктом дослідження є ринок споживчого банківського кредиту.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти банківського споживчого кредитування в Україні.

Методи дослідження. У роботі використано сукупність методів наукового пізнання, що дало можливість реалізувати поставлені цілі: застосовано такі методи дослідження: діалектичний – для розкриття сутності категорії споживчого кредиту; системний – при дослідженні результатів використання споживчого кредитування банками України та ПАТ «Райффайзен Банк Аваль»; аналітичний – в процесі дослідження тенденцій розвитку банківського споживчого кредитування та оцінки ефективності споживчого кредитування.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові документи, що регулюють кредитні відносини, банківські ризики споживчого кредитування, нормативні акти та статистичні дані Національного банку України, наукові праці провідних учених, періодичні видання, Інтернет-ресурси, офіційна звітність банків України

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження було зроблено наступні висновки:

Визначено, що споживчий кредит — це економічні відносини між кредитором і позичальником із приводу кредитування кінцевого споживання населенням товарів. Суб'єктами споживчого кредитування є фізичні особи (позичальники), а в ролі кредиторів виступають комерційні банки, інші фінансові посередники (кредитні спілки, ломбарди, страхові компанії та інші). Об'єктом кредитування є витрати пов'язані із задоволенням попиту населення поточного характеру, у тому числі придбання товарів в особисту власність, а також витрати капітального характеру

Доведено, що споживчий кредит є істотним чинником підйому народного добробуту, оскільки популярність споживчого кредиту серед населення обумовлена можливістю задоволення споживчих потреб через нестачу власних вільних коштів.

Споживче кредитування в Україні регулюється значною кількістю законодавчих актів та норм. Одним із основних є Закон «Про споживче кредитування», що вступив в дію 17.06.2017 р.

Встановлено, що позитивними моментами зазначеного Закону є нововведення направлені на мінімізацію оманливої реклами та надання неповної інформації про споживчий кредит. Недоліками Закону України «Про споживче кредитування» є відсутність чітко встановленого порядку оцінки кредитоспроможності позичальника, переліку обов'язкових документів для встановлення інформації про споживача та його кредитоспроможність, а також повідомлення споживачеві орієнтовної, а не точної загальної вартості кредиту.

На основі проведеного аналізу сучасного стану та розвитку споживчого банківського кредитування в Україні зроблено наступні висновки:

Доведено, що протягом 2006-2017 років кредитування банківськими установами фізичних осіб було нерівномірним. Обсяги споживчого

кредитування почали активно зростати у період 2006-2008 роки. Період 2009-2012 р. характеризується спадом банківського кредитування фізичних осіб. У кризовому періоді 2013-2016 р. банківське споживче кредитування майже не відбувалось, у 2017-2018р(перший квартал) спостерігається різке зростання його обсягів.

За темпами зростання серед складових роздрібних кредитів у гривні лідирують кредити на побутову техніку. У продовж 2017 р. обсяг кредитного портфелю на побутову техніку виріс на 108% п.п., за автомобілями на +36% п.п, за іншими на +32% п.п, кредити на нерухомість продовжують і скорочуються у валюті та гривні.

У 2017 р. порівняно з 2007 р. частка споживчих позичок в національній валюті збільшилась на 34 п.п. і склала 77%, натомість позички в іноземній валюті скоротились і склали 23%, що свідчить про суттєве скорочення споживчого кредитування в іноземній валюті, і стійку тенденцію до зростання в національній. Частка іпотечних позичок в національній валюті у 2017 р. порівняно з 2007 р збільшилась на 7 п.п. і склала 26%, натомість позички в іноземній валюті скоротились і склали 74 %.

Доведено, що заборона НБУ у 2009 р. використання іноземної валюти для кредитування позичальників – фізичних осіб не вирішила проблему зі вже наявною заборгованістю за валютними кредитами, тому упродовж 2010-2017 р. вітчизняні банки не кредитували фізичних осіб, а вирішували проблеми, пов'язані з погашенням кредиторської заборгованості.

Станом на 01.01.18 у гривневому кредитному портфелі на долю державних банків припадало близько 8%, іноземних – 40%, приватних -16%, ПАТ «Приватбанк» - 36% від обсягів всіх кредитів в національній валюті, за обсягами кредитного портфелю сформованого в іноземній валюті першу сходинку займають іноземні банки - 69%.

Серед банків-лідерів за обсягами кредитного портфелю фізичних осіб станом на 01.04.2018 р. ПАТ «Райффайзен банк Аваль» займає 3-4 позицію

(6% від загального портфелю фізичних осіб банківської системи України). Позички фізичних та юридичних осіб на протязі 2010-2016 р. у ПАТ «Райффайзен банк Аваль» скорочувались як в національній так і іноземній валюті.

Встановлено, що починаючи з 2017 р. відбулося зростання кредитного портфелю ПАТ «Райффайзен банк Аваль» в національній та в іноземній валюті, зазначені тенденції пов'язані з дією декількох факторів: поживавленням кредитування населення, а також переходом на нові правила бухгалтерського обліку.

Визначено, що однією із головних проблем банківського сектору України є питання непрацюючих кредитів фізичних осіб. Їх частка у 2014-2017 роках у національній валюті скоротилась за рахунок нових кредитів, проте частка у іноземній валюті навпаки суттєво зросла і склала станом на початок 2018 року трохи більше 90%. Не є виключенням і ПАТ «Райффайзен банк Аваль».

На основі проведеного аналізу доведено, що станом на 01.04.2018 р. структура кредитного портфелю фізичних осіб ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» за класифікацією боржників розподіляється наступним чином: 1 клас боржників – 40%, 2 клас – 1,8%, 3 клас – 0,4%, 4 клас – 0,1%, 5 клас – 57,6%. Така висока частка боржників 5 класу вимагає від банку формування 100% резерв під заборгованість, що скорочує прибуток банку.

Обґрунтовано, що основними проблемами банківського споживчого кредитування є зростання інфляції, зменшення реальної заробітної плати, девальвація гривні, низька платоспроможність фізичних осіб, висока вартість споживчих кредитів, недостатність аналізу банківськими установами кредитоспроможності позичальників-фізичних осіб, що призводить до зростання кредитних ризиків та обсягів неповернення банківських споживчих кредитів.

Вирішення даних проблем лежить в площині вдосконалення внутрішньої нормативної бази банку щодо споживчого кредитування та збільшення ефективності проведення роботи з позичальниками на всіх етапах організації кредитного процесу, зокрема, розробки та використання методики аналізу кредитоспроможності позичальників-фізичних осіб.

Обґрунтовано, що процес кредитування в банку є багатоетапний і вимагає як збору інформації про клієнтів, оцінки відповідної документації, постійного спілкування з клієнтами, так і підготовки різного роду договорів і регулярного кредитного моніторингу. Розподіл функцій в кредитному процесі та делегування обов'язків між працівниками банку повинен відбуватися за допомогою таких підрозділів банку, як фронт-офіс, бек-офіс, а також мідл-офіс.

Чіткий розподіл обов'язків між підрозділами банку на всіх етапах кредитування має на меті сприяти підвищенню рівня якості обслуговування клієнтів; створенню інформаційної клієнтської бази; максимальному врахуванню в роботі з позичальником сукупності факторів, які можуть призвести до невиконання ним зобов'язань; виявленню проблемних кредитів і мінімізації ризиків неповернення кредиту і сплати відсотків за користування ним.

Доведено, що населення Центральної та Східної Європи активно кредитується останніми роками, оскільки рівень життя постійно зростає на тлі зниження відсоткових ставок місцевих банків. Проведений аналіз свідчить, що процентні ставки за споживчими кредитами фізичних осіб в Польщі в 2,5 – 3 рази нижчі ніж в Україні. Середні ставки за кредитами в Україні для споживчих кредитів, які громадяни використовують для купівлі побутової техніки, комп'ютерів, мобільних телефонів, зазвичай більше 40% відсотків річних, ураховуючи всі комісії, страховки та інші платежі.

Встановлено, що регулювання вартості кредиту в світовій практиці пройшло тривалу еволюцію: історично сформовані моральні, релігійні та

етичні норми з часом призвели до запровадження законодавчих норм, які отримали визнання та довели свою ефективність. Більше 70 країн світу, включаючи 14 країн ЄС, упродовж останніх десятиліть регулюють рівень процентних ставок за споживчими кредитами.

Обґрунтовано, що в Україні регулювання вартості споживчих кредитів має бути реалізовано шляхом запровадження єдиної ефективної ставки за кредитами, розроблення єдиної методології її розрахунку з одночасною заборонаю використання комісій та інших стягнень.

Доведено, що встановлення єдиної ставки дозволить споживачам чітко оцінювати реальну вартість кредиту та свої фінансові можливості, що сприятиме стабілізації попиту на споживчі кредити та змусить банки знизити процентні ставки до рівноважного ринкового рівня.

Визначено, що у зв'язку зі зростанням непрацюючих кредитів, структурною незбалансованістю споживчого ринку, низькі темпи кредитування, банкам необхідно формувати оптимальну структуру кредитних операцій з метою збільшення прибутку шляхом впровадження методики оцінки ефективності споживчого кредитування.

Запропонована методика оцінки ефективності споживчого кредитування передбачає виокремлення груп показників за такими блоками: ресурсний, результативний, оцінки ризику кредитних операцій. Відповідно за кожним блоком розраховуються запропоновані показники.

Оцінка ефективності роздрібного кредитування з використанням наведених показників дає можливість визначити норматив допустимих збитків за позиками, що заміщуються сформованими резервами. Тим часом створення резервів зменшує прибуток банку і не гарантує відшкодування збитків існуючими вільними обіговими коштами при неповерненні кредиту. В даному випадку для максимізації прибутку банку доцільним є включення в ціну кредиту вартісного вираження ризику.

Список використаних джерел

1. Кузнєцова Л.В. Кредитний менеджмент: Навчальний посібник.— Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2007.— 332с
2. Журавлева Г.П. Экономика: учебник / Г.П. Журавлева. – М.: Юристъ, 2001. – 505 с.
3. https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123657
4. Івасів Б.С. Гроші та кредит : підручник / Б.С. Івасів. – Тернопіль: Карт-бланш, 2008. – 528 с.
5. Мочерний С.В. Банківська система України / С.В. Мочерний, Л.С. Тришак. – Львів: Тріада плюс, 2004. – 304 с.
6. Міщенко В.І. Банківські операції: підручник / В.І. Міщенко, Н.Г. Слав'янська, О.Г. Коренєва. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Київ: Знання, 2007. – 796 с.
7. Гроші та кредит : підручник / М.І. Савлук, А.М. Мороз, М.Ф. Пуховкіна та ін.; за заг. ред. М.І. Савлука. – 3-тє вид., перероб. і доп. – Київ: КНЕУ, 2002. – 598 с.
8. Зверяков М. І. Формування системи індикаторів фінансової стійкості банківської систем / М. І. Зверяков, В. В. Коваленко // Фінанси України. – 2012. - №4 – С. 3-12.
9. Зверяков М. І. Управління фінансовою стійкістю банків: навчальний посібник / М. І. Зверяков, В. В. Коваленко, О. С. Сергєєва. – Одеса: Атлант, 2014. - 484 с.
10. Зверяков М. І. Банківський капітал: вимоги Базеля III / М. І. Зверяков, В. В. Коваленко // Фінанси України. – 2011. – № 6. – С. 13-23.
11. Model of intensive innovative development: world experience of implementation and trends of formation in Ukraine / M. Zvieriakov, D. Zavadska // Naukovyi Visnyk NNU. – 2018. – № 5. – pp. 155-166.
12. Тиркало Р.І. Банківська справа: навч. посіб. / Р.І. Тиркало. – Тернопіль: Карт-бланш, 2001. – 314 с.

13. Гиринский А.В. Некоторые вопросы финансового менеджмента банковских операций / А.В. Гиринский // В сборнике: Современные технологии управления - 2014 Сборник материалов международной научной конференции. 2014. - С. 2018-2032
14. Бровкина Н.Е. Рынок банковского обслуживания физических лиц / Н.Е Бровкина // Тенденции и перспективы развития. Москва, 2014. – 155с.
15. Исаева П.Г. Характеристика подходов к классификации банковских операций по обслуживанию физических лиц / П.Г. Исаева, З.Т. Таги-Заде // В сборнике: Современные проблемы и перспективы развития туризма, сервиса и сферы услуг Сборник материалов международной научной конференции. Россия, г. Уфа, 28-30 сентября 2013 г.. под редакцией П.Г. Исаевой. Уфа, 2013. - С. 48-52
16. Про споживче кредитування : Закон України від 15.11.2016 № 1734-VIII 4640 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1734-19>
17. Опитування про умови кредитування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=2023143.
18. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 №1023-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>
19. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121->
20. Про кредитні спілки : Закон України від 20.12.2001 № 2908-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2908-14>
21. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг Закон України від 01.01.2017 № 1792-19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>

22. Про виконавче провадження : Закон України від 21.04.1999 № 606-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/606->
23. Положення про організацію операційної діяльності в банках України : затверджено Постановою Правління НБУ від 18.06.2003 №254 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0559-03>
24. Показники банківської системи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442.
25. Звіт про фінансову стабільність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=60764561>
26. Дані фінансової звітності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=64097.
27. Лановий В. Колапс банківської системи / В. Лановий // Тиждень.уа. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Economics/73833/PrintView>.
28. ПАТ «Райффайзен банк Аваль» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.aval.ua/ru/corporate/dep1/str_vkl/
29. Кредиты наличными и кредиты под залог в банках Украины - рейтинги потребительских кредитов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.prostobank.ua/potrebitelskie_kredity/rejtingi.
30. Постанови «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» №351 від 30.06.2016/
<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>
31. Розподіл кредитів, наданих фізичним та юридичним особам, за класами боржника
https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593
32. Конкурентне середовище у банківському секторі: Краєвид

після битви / Сологуб Д.

<https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=44957625>

33. Білик О. І., Дребот Н. П. Аналіз цінової політики в Україні і Польщі // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://ird.gov.ua/sep/sep20162\(118\)/sep20162\(118\)_078_BilykO,DrebotN.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20162(118)/sep20162(118)_078_BilykO,DrebotN.pdf)
34. The World Bank data [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://databank.worldbank.org/data/home.aspx>
35. Narodowy Bank Polski monetary policy [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbp.pl>.
36. Іноземний досвід здійснення банківських операцій щодо надання споживчих кредитів / І. Є. Труш // Науковий вісник НЛТУ України. - 2013. - Вип. 23.13. - С. 327-333. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnlту_2013_23.13_52
37. Жуков Е.В. Банки и небанковские кредитные организации и их операции. Москва, 2005. С. 316-323.
38. Вайсбек Е.Н. Оценка кредитного портфеля банка по критерию ликвидности кредитных вложений // Экономические науки. 2015. 7 (128). С. 90-93.
39. Янов В.В. Оценка эффективности розничного кредитования // Экономические науки.- 2016.- 8(141).- С.85.
40. Кабардокова Л.А. Исследование экономического содержания финансовых ресурсов коммерческих организаций // Экономические науки. 2016. - 5 (138). - С. 96.

Summary

The purpose of the study is to study the essence of bank consumer credit, identify the problems of organizing consumer lending in the bank, as well as develop recommendations for assessing the efficiency of consumer lending.

The subject of the study is the theory and practice of banking consumer lending in Ukraine.

The object of research is the market of consumer bank credit.

The main tasks of the thesis are:

- the study of the essence of banking consumer credit and its types,
- the organization of the processes of lending to the population in a commercial bank;
- assessment of legislation regulating consumer lending in Ukraine, analysis of the consumer loan portfolio at PJSC Raiffeisen Bank Aval;
- consideration of the main directions of international experience in consumer credit regulation;
- assessing the efficiency of consumer lending in a bank.

The results of the study formulated conclusions on improving the process of lending to individuals and forming an assessment of the efficiency of consumer lending.

The results obtained can be used for lending to the population by commercial banks, in particular, Raiffeisen Bank Aval.

Year of completion of thesis 2018

Year of protection of work 2018

Key words: bank, consumer credit, credit risk, loan, income, efficiency.

Thesis contains 78 pages, 6 table, 17 figures, a list of literature of 36 titles.